

Krzysztof Badora, Grzegorz Hebda, Arkadiusz Nowak, Krzysztof Spalek, Wanda Spalek

VII. OCHRONA PRZYRODY

1. Istniejące formy ochrony przyrody

1.1. Obszarowe formy ochrony przyrody

Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu powołuje się w celu zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów o różnych typach środowiska. Zwyczajowo przyjęło się, że obejmują tereny większe od parku krajobrazowego o walorach przyrodniczych-krajobrazowych charakterystycznych dla danego regionu. Działalność gospodarcza na takim obszarze nie ulega poważniejszym ograniczeniom, lecz powinna być prowadzona w sposób nie naruszający stanu względnej równowagi ekologicznej. Reżim prawny obszaru chronionego krajobrazu powinien z jednej strony zapewnić ochronę przed uciążliwościami przemysłowymi, a z drugiej – wykorzystać te tereny dla celów ekoturystyki i produkcji zdrowej żywności. Obszary chronionego krajobrazu w województwie opolskim stanowią podstawową część przyrodniczo cennych terenów budujących wielkoprzestrzenny system obszarów chronionych. Na mocy Uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu (nr XXIV/193/88) w sprawie ochrony walorów krajobrazowych, 26 maja 1988 roku, ochroną prawną objęto 7 obszarów chronionego krajobrazu: Lasy Stobrawsko-Turawskie, Bory Niemodlińskie, Rejon Jezior Otmuchowskiego i Nyskiego, Łęg Zdieszowicki, Las Głubczycki, Rejon Mokre-Lewice, Rejon Wronin-Maciowkrze. Na terenie gminy Głubczyce zlokalizowane są 2 obszary chronionego krajobrazu: Las Głubczycki i Rejon Mokre-Lewice.

Obszar Chronionego Krajobrazu Las Głubczycki

To niewielki kompleks leśny położony na niemal całkowicie wylesionym Płaskowyzu Głubczyckim. Stanowi jedną z ostatnich wysp leśnych tego obszaru (Kuźniewski 1996, Nowak red. 1997). Obejmuje swymi granicami źródłiskową część zlewni Straduni z licznymi okresowymi i stałymi ciekami oraz licznymi wąwozami i parowami. Występują tu różnego typu naturalne zbiorowiska leśne: łągi jesionowo-olszowe, podgórskie łągi jesionowe oraz grąd subkontynentalny (Fot. 15), który występuje tu na największych powierzchniach. Duże powierzchnie zajmują tu również bory sosnowe i bory mieszane. Są to jednak zbiorowiska wtórne, ze sztucznie nasadzoną sosną, świerkiem i modrzewiem na siedliskach grądowych, które mają niewielką wartość przyrodniczą.

Występuje tu również wiele chronionych i rzadkich gatunków roślin, m.in.: barwinek pospolity, bluszcz pospolity, ciemiężca zielona, lilia złotogłów, listera jajowata, obrazki alpejskie, podkolan biały, śnieżyczka przebiśnieg, wawrzynek wilczełyk, pierwiosnek wyniosły, porzeczką czarna, czerniec gronkowy, czosnek niedźwiedzi, turzyca nibyciborowata.

Jest to również jedyny tak duży kompleks leśny na terenie gminy, zabezpieczający warunki bytowania fauny leśnej. Zróżnicowane drzewostany powodują, że spotyka się tu zarówno taksony właściwe dla lasów liściastych, iglastych i mieszanych. Z gatunków rzadkich i zagrożonych, mających swe stanowiska w Lesie Głubczyckim, na uwagę zasługują: padalec, pustułka, turkawka, krętogłów, dzięcioł czarny, muchołówka białoszyja, krzyżodziób świerkowy, wiewiórka.

Las Głubczycki będący dużym obszarem leśnym, posiadającym znaczne walory bioterapeutyczne, ma duże znaczenie dla turystyki i wypoczynku mieszkańców Głubczyc.

Obszar Chronionego Krajobrazu Rejon Mokre-Lewice

Obszar Chronionego Krajobrazu Rejon Mokre-Lewice o powierzchni 6527 ha obejmuje drugi, położony w granicach Polski, fragment Gór Opawskich (Kuźniewski 1996, Nowak red. 1997, Nowak i in. 1999). Ukształtowanie tego terenu jest dosyć urozmaicone. Cechują go strome, częściowo zalesione stoki z kulminacjami dochodzącymi do 500 m. n.p.m. (Fot. 25) oraz liczne jary i doliny rzek: Troi, Osobłogi i Opawicy. Przeważają tu gleby brunatne kwaśne. Występują tu różnego typu naturalne zbiorowiska leśne: łągi jesionowo-olszowe, podgórskie łągi jesionowe oraz grąd subkontynentalny. W okolicach Pielgrzymowa i Dobieszowa występują płaty dobrze wykształconej podgórskiej dąbrowy acydofilnej. Największe powierzchnie zajmują tu bory sosnowe, świerkow, modrzewiowe i bory mieszane. Są to jednak zbiorowiska wtórne, ze sztucznie nasadzoną sosną, świerkiem i modrzewiem na siedliskach grądowych, które mają niewielką wartość przyrodniczą.

Występuje tu również wiele chronionych i rzadkich gatunków roślin, m.in.: buławnik mieczolistny, ciemiężca zielona, dziewięciśli beżłodygowy, kruszczyk szerokolistny, kukułka bzowa, kukułka szerokolistna, lilia złotogłów, podkolan biały, pokrzyk wilcza jagoda, storczyk męski, wawrzynek wilczełyko, pierwiosnek wyniosły, naparstnica zwyczajna, czerniec gronkowy, lepiężnik biały, oman szlachtawa, pięciornik wyprostowany, przytulia okrągłolistna, turzyca obła, ukwap dwupienny, wyka leśna, zanokcica skalna.

Jest to również ostoja dla zwierząt zawierająca mozaikę lasów, łąk, muraw kserotermicznych, młak i pól uprawnych. Szczególnie interesująco przedstawia się ich entomofauna. To tutaj znajdują się jedyne znane w gminie stanowiska rzadkich motyli: pazika dębowca, modraszka nausitous, dostojki ino, osadnika kostrzewca. Z innych gatunków zwierząt na uwagę zasługują: chroniony pająk - tygrzyk paskowany, trzmiełojad, przepiórka, turkawka, strumieniówka, muchołówka białoszyja i badylarka.

1.2. Indywidualne formy ochrony przyrody

Pomniki przyrody

Na terenie gminy Głubczyce znajduje się obecnie 5 pomników przyrody (numeracja zgodna z nr na mapie – ochrona przyrody na terenie gminy Głubczyce). Są to:

1. Wielorzędowa (2, 3, miejscami 4 rzędowa) aleja lip drobnolistnych *Tilia cordata* (334 drzewa) długości około 800 m przy drodze z Klisina do Pomorzowic (Fot. 27) (nr rej. woj. 6). Najgrubsze drzewo – 540 cm w pierśnicy, najcieńsze (dosadzone) – 60 cm, przeciętnie: 240-360 cm.
Aleja ta wymaga pilnych zabiegów ochronnych. Jej pielęgnacji zaniechano po 1945 r. Przed wojną drzewa były ogławiane i utrzymywane w formie kulistej. Obecnie na pniach znajdują się liczne nieformowane, pionowe konary, a między drzewami i na trasie alei rosną liczne samosiewy, które należy usunąć. Ze względu na jej duże walory przyrodniczo-krajobrazowe, aleja ta mogłaby być jedną atrakcji przyrodniczych gminy.
2. Miłorząb dwukłapowy *Ginkgo biloba* rosnący w Pomorzowicach na terenie zabudowań gospodarstwa (nr rej. woj. 269). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 280 cm; wysokość: 14 m; wiek: około 150 lat.
3. Miłorząb dwukłapowy *Ginkgo biloba* rosnący w Pomorzowicach na terenie zabudowań gospodarstwa (nr rej. woj. 330). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 270 cm; wysokość: 17,5 m; wiek: około 150 lat.
4. Dąb błotny *Quercus palustris* rosnący na polu uprawnym w pobliżu nasypu kolejowego pomiędzy Pomorzowicami a Raclawicami Śl. (nr rej. woj. 379). Obwód pnia na wysokości 1, 3 m: 300 cm; wysokość: 21 m; wiek: około 200 lat.
5. Wielorzędowa (dwu lub trzyrzędowa) aleja lip drobnolistnych *Tilia cordata* (1403 drzewa) długości około 5500 m przy drodze z Tarnkowej do Głubczyc (Fot. 28) (nr

rej. woj. 408). Najgrubsze drzewo – 440 cm w pierśnicy, najcieńsze (dosadzone) – 65 cm, przecietnie: 180-200 cm.

2. Projektowane formy ochrony przyrody

Rezerwat przyrody Wilczy Staw

Projektowany rezerwat leśno-krajobrazowy Wilczy Staw, o powierzchni 48, 59 ha, położony jest w jednej z najpiękniejszych okolic Obszaru Chronionego Krajobrazu „Las Głubczycki”. Nazwa tego obszaru pochodzi od często pojawiających się tu w dawnych czasach wilków. Obejmuje on fragment kompleksu leśnego w dolinie rzeki Straduni wraz z dwoma malowniczymi stawkami i źródłiskiem, które urozmaicają krajobraz i znakomicie uzupełniają siedliska leśne ekosystemami wodnymi (Fot. 26). Na stawach występuje wiele interesujących zbiorowisk wodnych i szuwarowych, m.in. rzadki w województwie zespół turzycy prosowej. Stawy te są również miejscem bytowania i żerowania bobra europejskiego. Ten największy z naszych gryzoni występował na Śląsku Opolskim jeszcze na przełomie XV i XVI wieku. W późniejszym czasie, skutkiem pozyskiwania futer, mięsa, łoju i piżma gatunek ten wymarł. Od tego czasu nie było jakichkolwiek wzmianek o jego występowaniu na tym terenie. Dopiero w 1996 roku wprowadzono bobra, który pochodził z ówczesnego województwa łomżyńskiego, do rzeki Widawy koło Namysłowa. W następnych latach został wprowadzony do „Wilczego Stawu” oraz w dolinę rzeki Budkowiczanki.

Występują tu również interesujące pod względem florystycznym i faunistycznym lasy łąkowe i łąkowe. W lasach tych możemy spotkać wiele chronionych i rzadkich gatunków roślin. Do najciekawszych z nich należy zaliczyć kwitnących wczesną wiosną wawrzyńka wilczelyko i śnieżyczkę przebiśnieg, storczyka podkolana białego, lilię złotogłów, ciemiężycę zieloną, pierwiosnkę wyniosłą oraz leczniczego kopytnika pospolitego. Na obszarze Wilczego Stawu występują także bardzo rzadkie obrazki alpejskie, znane na terenie naszego województwa tylko z kilku stanowisk.

3. Proponowane formy ochrony przyrody

Park Krajobrazowy Góry Opawskie

Park Krajobrazowy Góry Opawskie utworzony został w 1988 r. Obejmuje on obecnie obszar najbardziej na wschód wysuniętej części Sudetów – Gór Opawskich o łącznej powierzchni 4625 ha. Centralną część parku stanowi masyw Biskupiej Kopy. Park ten jednak nie obejmuje całości Gór Opawskich położonych po polskiej stronie. Stąd też celowym

wyduje się być przyłączenie, pozostałej, nie mniej interesującej, drugiej części Gór Opawskich, która chroniona jest obecnie jako Obszar Chronionego Krajobrazu Rejon Mokre-Lewice (Fot. 25).

Obszar proponowany do objęcia ochroną jako druga część Parku Krajobrazowego Góry Opawskie pozbawiony jest większych zagrożeń antropogenicznych. Negatywny wpływ na przyrodę tego terenu mogą mieć jedynie: zbyt intensywna i chaotyczna turystyka, niewłaściwa gospodarka leśna i zbyt intensywne rolnictwo. Jednakże proprzyrodnicza działalność Nadleśnictwa Prudnik, szlaki turystyczne omijające miejsca o najwyższych walorach przyrodniczych, a także recesja w rolnictwie staną się gwarantem utrzymania wysokich walorów przyrodniczych tego terenu. Organizacja dobrego zaplecza turystycznego pozwoli na ożywienie ruchu turystycznego w tym mało odwiedzanym przez turystów regionie.

Rezerwat przyrody Pielgrzymów

Proponowany rezerwat Pielgrzymów położony na południowy zachód od tej miejscowości i obejmuje kompleks leśny wraz z przylegającymi do niego murawami, łąkami i zbiorowiskami zaroślowymi. Występują tu różnego typu naturalne zbiorowiska leśne: łągi jesionowo-olszowe, podgórskie łągi jesionowe, grąd subkontynentalny oraz płaty dobrze wykształconej podgórskiej dąbrowy acydofilnej (Fot. 29). Występuje tu również wiele chronionych i rzadkich gatunków roślin, m.in.: buławnik mieczolistny, kukułka bzowa, kukułka szerokolistna, lilia złotogłów, podkolan biały, wawrzynek wilczełyko, pierwiosnek wyniosły, naparstnica zwyczajna, czerniec gronkowy, lepieźnik biały, ukwap dwupienny, wyka leśna. Bogaty jest również świat zwierząt proponowanego rezerwatu. Szczególnie interesująco przedstawia się entomofauna. To tutaj znajdują się jedyne znane w gminie stanowiska rzadkich motyli: pazika dębowca, modraszka nausitous, dostojki ino, osadnika kostrzewca. Z innych gatunków zwierząt na uwagę zasługują: chroniony pająk - tygrzyk paskowany, trzmiełojad, przepiórka, turkawka, strumieniówka, muchołówka białoszyja i badylarka.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Dolina Straduni

Obszar doliny Straduni między Zawiszycami a Biernatówkiem jest głębokim rozcięciem erozyjnym podłoża podczwartorzędowego. Lokalnie na krawędziach doliny

odsłaniają się sfałdowane i zaburzone tektonicznie osady kulmu. Są to głównie piaskowce szarogłazowe i łupki, lokalnie występują zlepieńce. Nad nimi obserwować można różnej grubości warstwy osadów polodowcowych z głazami skandynawskimi i materiałem rodzimym, a w stropie lessy. W dnie doliny występują niewielkie tarasy zalewowe. Znaczna ich część została przekształcona we wzbogacające bioróżnorodność kompleksy stawów hodowlanych. Występuje tu wiele rzadkich zbiorowisk wodnych. Najciekawszymi z nich są: zespół rdestnicy grzebieniastej oraz zespół z dominacją rzęśli hakowatej. Na terenie tym występują również rzadkie i chronione rośliny, m.in.: lilia złotogłów, śnieżyczka przebiśnieg, wawrzynek wilczelyko, zdrojówka rutewkowata. Występują tu również chronione i rzadkie gatunki zwierząt: ropucha zielona, zaskroniec, żmija zygzakowata, derkacz, świerszczak, turkawka, rzęsorek rzeczek i wiele innych.

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Dolina Osobłogi

Obszar obejmuje ok. 10 m krawędź erozyjną doliny na północ od Klisina. Wyżej zlokalizowane są wysoczyzny polodowcowe pokryte lessami, niżej płaskie tarasy zalewowe z madami, a lokalnie namułami. Celem ochrony jest zachowanie terenu ze względu na unikalne walory krajobrazowe, bogaty zespół roślinny i miejsce występowania wielu rzadkich gatunków zwierząt. Atrakcją krajobrazową stanowi tu meandrująca rzeka z licznymi zakolami i zróżnicowanymi brzegami. Stwierdzono tu interesujące zbiorowiska wodne, szuwarowe, zaroślowe i leśne. Najciekawsze z nich to: zbiorowisko z dominacją niecierpka gruczołowatego (Fot. 10), łożowiska z przewagą wierzby szarej, wikliny nadrzeczne, olsy porzeczkowe (Fot. 13), łągi wierzbowe (Fot. 14) oraz łągi jesionowo-olszowe. Na terenie tym występują również rzadkie i chronione rośliny, m.in.: listera jajowata, obrazki alpejskie, porzeczką czarna, pierwiosnka wyniosła. W dolinie rzecznej stwierdzono stanowiska tak rzadko spotykanych w regionie gatunków jak: rzekotka drzewna, zaskroniec, derkacz, strumieniówka oraz stwierdzono liczne żerowanie nietoperzy.

Użytek ekologiczny Łąka w Pomorzowiczkach

Jest to niewielki kompleks podmokłych łąk na północny wschód od Pomorzowiczek z wieloma dobrze wykształconymi zbiorowiskami łąkowymi i turzycowymi (Fot. 30). Są to: zespół dominacją ostrożeń warzywnego, zespół sitowia leśnego, zespół turzycy błotnej, zespół turzycy dzióbkwatej, zespół turzycy zaostrej oraz zespół turzycy sztywnej. Jest to miejsce występowania kukułki szerokolistnej, nasięźrzała pospolitego i sitowia leśnego. Na tym terenie ma również stanowisko łągowe derkacz.

Celem jego ochrony jest zachowanie unikalnych biotopów łąkowych i turzycowych, walorów krajobrazowych oraz zasobów genowych chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt

Stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej

Na terenie gminy Głubczyce proponuje się utworzenie 8 stanowisk dokumentacyjnych przyrody nieożywionej (numeracja zgodna z nr na mapie – ochrona przyrody na terenie gminy Głubczyce). Są to:

1. Oczko

Teren proponowanego stanowiska zlokalizowany jest na obszarze Lasu Głubczyckiego i obejmuje nieczynny kamieniołom, w dnie którego występuje zbiornik wodny (Fot. 7). Na wznoszących się ponad poziom wody ścianach kamieniołomu odsłaniają się szare piaskowce szarogłazowe oraz łupki ilaste i mułowcowe kulmu. Obserwuje się różne typy warstwowań i zróżnicowanie uławiczenie osadów.

2. Kietlice

Proponowany do ochrony po zaprzestaniu eksploatacji obszar obejmuje piaskownię zlokalizowaną przy drodze do Bernatowa. Na ścianach wyrobiska odsłaniają się ok. 10 m profile warstwowanych piasków i żwirów wodnolodowcowych datowanych na zlodowacenie Odry (Fot. 3). Charakterystyczna jest zmienna grubość warstw oraz silniejsze zaburzenia warstwowania w spągu niż w stropie osadów. Nad profilem osadów polodowcowych występuje wyklinowująca się warstwa lessów.

3. Zopowy

Proponowany do ochrony po zaprzestaniu eksploatacji obszar obejmuje piaskownię zlokalizowaną przy drodze z Zopowów do Zubrzyc. Najcenniejszą częścią wyrobiska jest strefa bocznego kontaktu pogrzebanych przez osady polodowcowe utworów kulmu. Zbudowane są one z łupków i piaskowców szarogłazowych. Na ścianach wyrobiska odsłaniają się ok. 8 m profile warstwowanych osadów wodnolodowcowych z charakterystycznym nakładaniem się warstw przemytych i dobrze wysortowanych jaśniejszych piasków z ciemniejszymi warstwami o większym udziale żwirów (Fot. 1, 2).

Bardziej regularne warstwowanie stropu wskazuje na mniej zaburzone warunki towarzyszące końcowym etapom akumulacji.

4. Ciermięcice

Proponowany do ochrony teren obejmuje nieczynny kamieniołom położony na zboczu wzniesienia na wschód od Ciermięcic. Na ścianach kamieniołomu odsłaniają się zróżnicowane pod względem grubości ławice szarych piaskowców oraz łupków kulmu. Charakterystyczne jest skośne ułożenie warstw oraz występowanie zaburzeń tektonicznych.

5. Chomiąza

Proponowany do ochrony obszar obejmuje stary kamieniołom piaskowców i łupków fyllitowych zlokalizowany na stoku wzniesienia na północ od miejscowości. Występuje tu bardzo dobrze zachowane odsłonięcie sfaudowanych, szarych i oliwkowo-szarych łupków ilastych o płytkowej oddzielności, a w miejscach sphyllityzowanych o oddzielności liściastej (Fot. 5). Lokalnie występują również łupki piaszczyste i piaskowce.

6. Granica

Proponuje się objąć ochroną wychodnie osadów kulmu występujące na krawędzi erozyjnej rzeki Opawicy na wschodnim krańcu wsi (kilkadziesiąt metrów od granicy Państwa). Pokryte rumoszem kilkumetrowe odsłonięcia szarych piaskowców i łupków ciągną się w strefie ok. 100 m. Budowę geologiczną ścian skalnych najlepiej można poznać w odsłonięciu zlokalizowanym za opuszczonym domem (Fot. 6).

7. Pietrowice

Proponuje się objąć ochroną odsłonięcia ścian zróżnicowanych litologicznie osadów kulmu zlokalizowane na wschód od linii kolejowej. Na stoku wzniesienia występują tu szare piaskowce, łupki i podrzędnie zlepieńce oraz ich rumosz.

8. Źródła

Proponuje się objąć ochroną źródłiskowy obszar Troji zlokalizowany na zachód od Pietrowic. Źródła położone są w głębokich rozcięciach erozyjnych osadów eolicznych i polodowcowych, a także powierzchni przedczwartorzędowej i charakteryzują się zmienną wydajnością. Towarzyszą im niewielkie odsłonięcia skalne osadów kulmu.